

vetta (1634). El principi, preciós, amb la fulla de rosa que deixa prenyada la nena quan vol botar-la i la toca (concepció màgica) passa a ser una prova que preparen dos «allots» per «fer botar ses dues germanes per damunt [...] sense tomar [‘fer caure’] cap rosa». I el nom d’Esclaveta, a continuació, sembla definitiu. Donat que no és l’únic cas de presència de Basile, caldria esbrinar com arriben les rondalles de Basile tan aviat a Mallorca i no a altres indrets peninsulars, de parla catalana o d’altres dominis lingüístics. Les trobem presents en les *Rondayes* de Jordi d’es Racó (Alcover) (ben detectades pels seus editors) i també en l’arxiduc (igualmente assenyalades per Valriu).

En conclusió, Valriu ha reunit un valuosíssim *corpus* en bona part inèdit fins fa no-res, l’ha editat amb el màxim rigor filològic, i l’ha ordenat i analitzat segons els estàndards dels estudis folklòrics actuals. Aquest magnífic grapat de rondalles es posa a l’abast d’un públic general amb tota l’espontaneïtat, la imperfecció de l’oralitat, la gràcia i el misteri que sempre alena darrere d’un *fairy tale* contat de viva veu. Se n’ofereix, a més, una anàlisi detinguda, de cada microtext de rondalla, que contribuirà a la millor coneixença, per als estudiosos, del ric cabal rondallístic en català. És més que merescut, doncs, el Premi Valeri Serra i Boldú 2023 que ha rebut aquest llibre dedicat al rescat de les rondalles replegades amb tanta estima pel seu esforçat avantpassat, l’humil Antoni Penya, vertader heroi d’un conte màgic i real de rescat fidel de la memòria illenca, que també és la del nostre passat familiar i patri.

Variació i canvi lingüístic

JOSEP NICOLAU PERELLÓ
Universitat de les Illes Balears
josep.nicolau@uib.cat

ANTOLÍ & MARTINES: Jordi M. Antolí i Josep Martines (eds.), *Variació i canvi lingüístic*, València: Tirant Humanidades, 2023.

El volum *Variació i canvi lingüístic* és una de les grans aportacions col·lectives publicades l’any 2023. Aquesta obra, sota la direcció de Jordi M. Antolí Martínez i Josep Martines Peres, reuneix setze contribucions de gran qualitat que giren al voltant de la variació i el canvi lingüístic —com proposa el títol—, però des de camps de treball molt diversos: la història de la llengua, la fonologia, la gramàtica històrica... Tot i aquests contrastes, ens trobam davant una obra unitària i valuosa, ja que traça interdisciplinàriament les línies evolutives de la llengua catalana.

A l’apartat introductori, els dos curadors ens presenten les principals premisses que són la base i el motor de l’obra: «a) de l’evolució d’aquesta llengua i de les

relacions que manté amb les llengües romàniques amb què té un contacte secular (l'aragonès, el castellà, l'occità, el francès o l'italià) i b) de la constitució històrica i l'evolució de les varietats territorials, funcionals i socials» (p. 17). Expliquen que durant les darreres dècades hi ha hagut un seguit d'avenços significatius: grans obres descriptives com prescriptives, distingides aportacions geolingüístiques, articles i treballs de pes, que, conjuntament amb les noves eines informàtiques —com els corpus informatitzats—, han millorat potencialment la capacitat de feina, han aportat una gran quantitat d'informació als investigadors i han obert el camp a noves línies de recerca mentre contribuïen a l'aprofundiment en altres camps d'estudi. Partint d'aquesta situació inicial, els curadors consideren que l'estudi de la llengua catalana ha arribat a un punt que ha consolidat uns fonaments sòlids per a poder dur a terme anàlisis acurades i remarcables per a treballar qualsevol de les formes de la variació: la històrica, la social, la funcional o la geogràfica. Totes aquestes contribucions delineen, des d'una perspectiva àmplia, les pautes evolutives que presenta la llengua catalana i alhora segueixen el seu desenvolupament al llarg del temps.

Per tot això, aquest volum se centra en «setze capítols que descriuen el català i les llengües amb què històricament ha tingut contacte, en diacronia o en sincronia, i que expliquen els fenòmens de canvi lingüístic constatats» (p. 19). La majoria d'investigadors procedeixen de la Universitat d'Alacant i, en concret, formen part de l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa-IVITRA. No obstant això, hi trobam valuoses contribucions d'autors de gran prestigi i solvència d'altres universitats, com Nicolau Dols, Antoni Ferrando o Manuel Pérez Saldanya.

La primera aportació és de Jordi M. Antolí (1) i se centra en «Els sistemes d'expressió de l'hora en català antic i modern (s. XIV-1832)», tant del sistema de rellotge com de campanar. La segona contribució, sobre «*Ca, quia y qué haber de + infinitivo*: variación, cambio y negación», ve signada per José Luis Cifuentes (2). Seguida, ve la contribució de Nicolau Dols (3): «Percepció fonològica i recodificació: conservació i canvi lingüístics en un model bidireccional», a partir de la teoria de l'optimitat. El quart article, de Xènia Escolano (4), és «Fraseologia i polisèmia: conseqüències del canvi semàntic» i parla de l'evolució diacrònica de les unitats fraseològiques. A continuació, Antoni Ferrando (5) presenta: «La periodització de la història de la llengua. Unes dades, unes reflexions i una proposta per la història de la llengua catalana» a partir de perspectives i fonts diverses com la sociolingüística o la història externa de la llengua. Josep V. Garcia (6) és autor del següent article, que repassa la història «Del demostratiu llatí a l'article definit del català. Un estat de la qüestió». En relació amb els estudis de lèxic, M. Isabel Guardiola (7) descriu una «Aproximació a l'evolució diacrònica del pronom *ell* emfàtic en català: els inicis».

Posteriorment, podem llegir «Variació i canvi lexicosemàntic en català: el cas de *ocell*, *pardal*, *moixó* i *gorrió*», de Joan de Déu Martines (8) i la datació dels canvis d'ús. El següent capítol és de Caterina Martínez Martínez (9), titulat «Demostratiu i article definit en les construccions de relatiu amb *que* en català antic.

Una aproximació diacrònica», on pretén descriure l'origen i el procés de gramaticalització de les dues construccions. El llibre continua amb una aportació a la història de la llengua de Brauli Montoya Abat (10): «Aproximació al català medieval murcià» d'entre els segles XIII i XIV. Seguidament, consten les publicacions de Sandra Montserrat Buendia (11) «Variació i canvi lingüístic en acostumar (a/de) + INF: una perífrasi naturalitzada en el registre col·loquial?», on planteja algunes qüestions pendents d'estudi sobre la perífrasi, i de Manuel Pérez Saldanya (12), «*Lo que es a mi, me encanta lo que es escalar y todo eso*: la locución informativa *lo que SER*». Seguidament, l'article «L'expressió de la comparació amb *com* i *com a* en català antic» de Joan-Rafael Ramos (13), la contribució d'Ángeles Romero Cambrón (14): «*Actualización o aggiornamento* lingüístico en el manuscrito 12367 de la BNE, testimoni de *Conqueridores*» i la d'Elena Sánchez López (15) «Llengua, significat i la unitat mínima». Finalment, conclou el volum l'estudi de Carles Segura-Llopes (16) sobre «L'origen de la construcció nominal [*que*[INF]] en català».

Totes aquestes aportacions posen de manifest com es pot analitzar un fenomen complex o com és l'evolució d'un canvi lingüístic, des d'una gran diversitat d'enfocaments metodològics. En concret, aquests articles compleixen els principis establerts com a premisses del volum i posen en evidència la consolidació dels treballs recents que es presenten a la introducció de l'obra com a punt de partida de la recerca en llengua catalana. A més, els estudis de *Variació i canvi lingüístic* il·lustren la notable aplicació que poden tenir els estudis i les eines desenvolupades aquests darrers vint anys per a les futures contribucions. Aquestes aportacions, que reflecteixen l'estat actual de la recerca, obren camins a les noves línies de recerca en el camp de la variació.

Epistolari Joan Coromines & Joan Sales

IGNASI MORETA

Universitat Autònoma de Barcelona

ignasi.moreta@uab.cat

COROMINES & SALES (2024): Joan Coromines i Joan Sales, *Cartes 1946-1983. A la recerca del català usual*, Josep Ferrer i Joan Pujadas (eds.), Barcelona: Club Editor.

L'epistolari Coromines-Sales ja era conegut: va ser publicat per Josep Ferrer i Joan Pujadas el 2004 a Curial. Ara el recupera Club Editor, amb pròleg i anotació en què també ha participat Maria Bohigas, neta de Joan Sales i editora de Club Editor.